

ROMAN

Finanskrisens manndomsprøve

Et par pikeben senket banksjef Paulsen høsten 1921.

Anonym
BANKHEFENS DAGBOK
 204 sider
 Aschehoug 1925

Økonomien har et sterkt kjønns-lik aspekt ved seg. Økonomi er kultur. Det har det norske folk lært en del om mellom finansdramat *Exit* på den ene siden og den offentlige debatten omkring ansettelsen av ny sjef for Oljefondet på den andre. Videre kan Statoils utenlandskapader neppe forstås uten kulturanalyser. Økonomen og historikeren Wilhelm Keilhau (1888–1954) var også opptatt av slike forhold, men kultur var bare glimtvis en del av hans akademiske utlegninger. Den slags ble overlatt til fiksjonens verden. Anonymt utga han to romaner på Aschehoug forlag som tematiserte forholdet: *Tore Tank* (1923) og *Bankchefens dagbok* (1925).

Romanene solgte godt og ble trykket i flere opplag. *Tore Tank* dreide seg om boomen og den intense aksjespekulasjonen under første verdenskrigs såkalte jobbetid. *Bankchefens dagbok* handlet om nedturen og bankkrisen i starten av 1920-årene. Det er den siste vi skal stifte et nærmere bekjentskap med her.

Nerver. Keilhau hadde siden tenårene vært sterkt opptatt av maskulinitet, uten at dette eksplisitt ble løftet som et tema. Han var en ivrig forkjemper for at norske gutter skulle lære å skyte i skolen. «Skolen skal ikke oppdra en slekt av drømmere, men en slekt av menn!», skrev han i en agitatorisk pamflett fra 1907. Skytetrening var et ypperlig middel mot datidens stygge spøkelse: *nervositeten*.

Nerver er det mye av i den anonyme forfatterens romaner fra forretningslivet. *Bankchefens dagbok* handler om C.F. Paulsen, Rederbankens toppsjef, som uten at han helt forstår det selv, blir hvitsnippporbryter. Han under-slår midler, gjentakende, men det er ikke hans vilje. Det bare blir sånn. Banksjefen faller som rasjo-

nell økonomisk aktør. Men faller han også som mann?

Allerede i starten av romanen er banksjefens maskulinitet i spill. Han går til innkjøp av en dagbok, og denne er utgangspunktet for romanteksten. Dagbøker er noe nytt for ham, det har noe feminint ved seg. «Dagbøker, har jeg tenkt, det er noget for backfischer, kammerpiker hos forhenværende dronninger og fjerderangs korridorpolitikere.» Men skjebnen led av en uhelbredelig hang til ironi.

Bekjennelser. I dagboken vil banksjef C.F. Paulsen bekjenne sine synder. Han ser for seg at dagboken er et regnskap, et tillegg til bankens hovedbok. Bankmannens samvittighet påbyr nemlig at alle transaksjoner gjøres rede for i en eller annen bok. På den måten avfeminiserer han det hele. Dagboken gis et forretningsmessig rasjonale. Banksjefens fremste synder er underslagene. Men Paulsen er ingen tølper av typen finansmenn man finner i *Exit*. Han er en hederlig og dannet banksjef, «den korrekteste herre i Tolbodgaten». Så hvorfor gikk det galt?

Privat holder C.F. Paulsen hus i fashonable Olav Kyrres gate på Frogner. Han og kona Elina, eller Lina, har separate soverom. Tenåringene Klara og Ragnar lever egne liv for pappas regning. Å betale er selve kvintessensen av å være far og ektemann. Alt er transaksjoner. I villaen jobber tjenestepiken Anna. Ved frokostbordet tidlig i boken, har han et åpenbaringsøyeblikk: For første gang ser han Annas nydelige, silkestrømpebefengte ben, og der og da bestemmer Paulsen seg for å dekke et større personlig pengekrav med midler fra en av bankens kunder, et spekuljonskonsortium han selv er involvert i.

Motvillig var han nemlig blitt satt til å disponere konsortiets konto i Rederbanken, da grosserereren med det ansvaret hadde spist for mange piller og var trett og måtte på kurbadopphold. Banksjefen likte ikke å gjøre forretninger med seg selv, men ble fortalt at det var et unødige prinsipptryteri. Alle store formuer ble skapt på den måten.

Kona ser at han ser. På pikebena. Dermed blir Anna oppsagt. I romanen reflekterer C.F. Paulsen over hva som skjedde akkurat da han ble en annen. Han resonnerer rundt sin egen irrasjonalitet. Det var noe i hans indre, i underbevisstheten. En magnet eller en slags klode som alt roterte rundt. En fiks idé. «Stadig trekker punktet nye tanker til sig, suger dem ind mot sig, slipper dem ikke fri mer.» Mannen som tenkende menneske og som instinktdrevet dyr. Han sliter med å finne ut av sitt delte selv. Sek-

sualvesenet og forretningsmannen møtes det øyeblikket ved frokostbordet.

Det blir et tilbakevendende tema. «Hvorfor, hvorfor fant jeg ikke dengang på noget andet? Hvorfor la jeg planen så fort, bare i det ene øyeblikket jeg så på Anna?» Han overveiet ikke, trakk ikke frem argumenter og prinsipper. Instinktet er den tanken som tar korteste vei til konklusjonen. «Men de som i vore kompliserte dager gir sig instinktet ivold, vil uværgelig ende på botsfængslet. Slik som det ser ut inde i en nutids-

hjerne, er instinktet en kortslutning og ikke noget andet.»

Kretsen. Tidene skjelver. Alle foretak er vaklevorne, og alle forretningsmenn synes å være infiltrert i hverandres økonomier. Utbytter må deles ut for ikke å tape tillit utad. Det er ikke så forskjellig fra våre dager; hovedstadskretsen der alle sitter i hverandres styre og bruker hverandres penger. Romanens menn bærer alle på hemmeligheter. Alle har sine svarte punkter, er engstelige, skuler til andre, utnytter hver-

Maskulinitet i spill: I Wilhelm Keilhau *Bankchefens dagbok*, som handler om nedturen og bankkrisen i 1920-årene, møter vi sjefen for Rederbanken, C.F. Paulsen, som uten at han helt forstår det selv, blir hvitsnippporbryter. Her: Børsen i Kristiansand i 1929.

andres nerver, stjeler hverandres damer. Det utgjør en slags terrorbalanse i krisetiden.

Paulsen vil så gjerne forstå sin egen mannlighet i dette. Kvinnene blir fremstilt som kravstore konsumenter, men også farlige seksualdyr. Paulsen driver vekk fra kona, som på sin side er lei av å være gift med banken og driver i armene til en av hans rivaler. Hun vil at han skal kjempe for henne, men han makter ikke. Tjenestepiken Anna, med sine ben og ankler, blir historiens *femme fatale*. Hun dukker opp igjen, i et jaz-zende danselokale nattetid, under navnet «Nancy». Hun er en 1920-talls flapperskikkelse, kortklipt, erotisk og leken. Hun forfører ham og lopper ham for penger, som en vamp. Med henne er han hverken banksjef eller forbryter eller utro ektefelle, «men bare mand».

Herre min hatt, han synker enda dypere så lett.

Kontrollere dyret. Er han et ekte mannfolk? Og hva gjør en mann når alt raser rundt ham? Han forbereder sin egen død,

noe han kan kontrollere. Det skal se ut som hjerteslag. Men banksjef Paulsen har fremdeles en mulighet til å feige ut. Keilhau lar slutten være åpen.

Flere av samtidens anmeldere var overbevist om at de to romanene var skrevet av en forretningsmann med førstehåndskjennskap til forholdene. Dette var sannferdige bøker av dokumentarisk verdi, ikledd satiren. Først etter Wilhelm Keilhau egen død, i 1954, ble saken avslørt. I mellomtiden var han blitt en anerkjent, om enn noe kontroversiell, professor. Han hadde skrevet viktige økonomiske analyser og historieverk, og det var han som ledet den norske delegasjonen til Bretton Woods-konferansen i 1944, den som skulle stabilisere valutaforholdene.

Keilhau var egentlig tilhenger av å la økonomien styre seg selv. Idealet var tiden før 1914, før ubalansen satte inn. Men da måtte forretningsmennene være av et visst kaliber, ha ryggrad og moral, og kunne kontrollere dyret i seg. Det var budskapet *Bankchefens dagbok* serverte.

Christine Myrvang

Ustriglet: Det er grunn til å verdsette Terje Dragseths ugressdyrking i et poetisk landskap som ellers har nok av striglede hageflekker.

POESI

Kunsten å dyrke ugress

Selv i en noe ufokusert og utålmodig samling viser Terje Dragseth seg som en virkelig sterk poet.

FOTO: ANDERS BEER WILSE VIA NASJONALBIBLIOTEKET

Terje Dragseth	
ALT JEG ER REDD FOR	
95 sider	
Cappelen Damm 2020	

Terje Dragseth er en sånn gjennomført skapende type, som uanstrengt hopper fra det ene kunstuttrykket til det andre: I tillegg til å ha et 40 år langt forfatterskap bak seg, er han låtskriver og vokalist i bandet I Sing My Body Electric og har laget en rekke kortfilmer. Det halvt ekspresjonistiske, halvt abstrakte bildet *Fjeshode*, som utgjør forsiden på den nye diktsamlingen hans, har han malt selv. Boken har fått tittelen *Alt jeg er redd for*, men den glemmes lett når man har kommet et stykke ut i lesingen. Dette er ikke dikt som vitner om en fryktsom poet.

Sannheten er underlig. Vel, kanskje bortsett fra det aller første diktet, som tittelen henviser til. Det er en tre og en halv side lang opprømsing som beskriver jegets frykt, og som blander bekjennelse, selvironi, subtil spørsmålsstilling og absurd humor: «Jeg er redd ironi, det biter. Jeg er redd for den kollektive latteren, den ler ikke. Jeg er redd kirsebærsaus, jeg søler. Jeg er redd tausheten etter det som berettiget er sagt.»

Å sidestille alle slags store og små, tullete og berettigede redsler, gir et skråblikk på frykten som instinkt og følelse: den stadfester frykten som allestedsnærværende, med andre ord som et vilkår eller ankepunkt. Kanskje er ikke frykten bare en hemning, men et slags grunnstoff, noe vi kan bruke som et springbrett til

å trosse, hoppe og mestre, undrer jeg i møte med Dragseths setninger. Redslene står jo frem som så gjennomborende at de nærmest må forstås som livgivende! Og flere av setningene bærer på en underlig skjønnhet: «Jeg er redd verktøy, de kompliserer hendene mine.» «Jeg er redd hester, de har så store øyne.»

Gjenkjennelig register. Førstediktet er et eksempel på hvor mye oppfinnsomhet, nærvær, humor og klokskap som kan ligge i Dragseths tekster. Det samme viste han for eksempel i *Kvitekråkas song. Eit gorr-laust makkverk* (2005), en diktbok skrevet på et klangbasert og kristiansandinfluert nynorsk, lagt i nebbet til «kvitekråka», en fugl og mer generelt en observerende skikkelse som gir dikteren anledning til å sette et helt eget blikk på omgivelsene og livet. Eller i det lille heftet *Epifanier* (2017), en serie prosadikt bestående av observante og fantasifulle hverdagsbeskrivelser.

Alt jeg er redd for er mindre fokusert og mer sammenrasket enn Dragseths forrige bøker. Her er både sentrallyriske og konseptuelle dikt, sanger og et aktivistisk dikt for Palestina, samt en del bestillingstekster skrevet i forbindelse med enkeltstående anledninger, eksempelvis tildelingen av F. P. Jacs mindelegat for 2016 og et festskrift til Dragseths poetkollega Paal-Helge Haugen. Boken er vanskelig å kalle et verk, da den rett og slett er en samling enkeltdikt – den borer ikke i noe, men behandler sine temaer surfende på et bredt, dog gjenkjennelig stemmeregister.

Punk eller slurv? Det som likevel forbinder disse tekstene, er en avklart tro på det poetiske

språket, på diktets mulighet for henvendelse. Men også et fokus på materielle og metafysiske mirakler, enten de måtte vise seg i form av ei bjørk i vinden, frembringelsen av et kunstverk eller verdensrommets velde. Mange av Dragseths dikt syder av en energisk livsbejaelse, et punktete og vitalistisk lynne. Dette gir også lengselen og melankolien som av og til kommer til uttrykk, et skjær av oppstemthet.

Likevel må jeg være så freidig å luften savnet etter en større presisjon i tanken og mer tålmodighet med stoffet. Ikke dermed sagt at diktene skulle vært mer klassiske, kanskje heller noen hakk skarpere. Noen ganger føles det som å lese utkast – selv om det ligger en ufidhetens poetikk i dette å la de halvtvetyde tankene og «lurvete verséføttene» få stå. Ovenpå dette er det ikke tilgivelig at man kan finne skrivefeil i over halvparten av tekstene. Forlaget har åpenbart sviktet i korrekturfasen, noe som kan lede en til å lure på om poeten har hatt en skikkelig redaktør.

Ja til tap av kontroll. «Jeg takker for det som dagen i dag gir av brød, og det uopphørlige arbeidet med syntaksen og rytmen og tap av kontroll, i varmen fra vårsola, og som virkning i smått og stort», står det i et av bokens dikt. Trass i innvendingene er det grunn til å verdsette Dragseths ugressdyrking i et poetisk landskap som ellers har nok av striglede hageflekker. På sitt mest vitale skriver Terje Dragseth med et nærvær og en musikalitet som bare er en virkelig sterk poet forunt å frembringe.

Katrine Heiberg